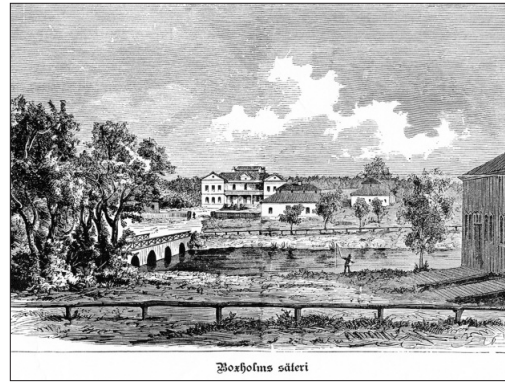

På Torpa Stenhus finns modeller av Katarina och Gustav Vasa.

Kungssalen på Torpa Stenhus.

En teckning över Boxholms säteri. År 1852 fick säteriets huvudbyggnad sitt nuvarande utseende. Bild: FÖRENINGEN KRAFTTAGET

Tacka Arvid för Boxholm

Arvid från adelsätten Stenbock uppförde sätesgården vid Svartån

BOXHOLM (LT)

Arvid Gustafsson Stenbock bytte till sig två hemman i Flemminge för att där uppföra en sätesgård som han lät kalla Bocksholm. Det är tveksamt om Arvid någon gång bodde på sin gård, han var ju mer vän med Sigismund än med Hertig Karl och hertigen blev ju Karl IX 1599. Arvid flydde till Polen, men vi kan ju tacka honom för Bocksholm, även om stavningen sen 1600-talet är Boxholm.

De flesta av dagens boxholmare känner säkert till namnet Arvid Gustafsson Stenbock. Ortnamnet Boxholm kommer ju från Boxholms säteri som har namngivits av just Arvid Gustafsson Stenbock. Skolbarnen går på Stenbocks skolan och i kommunvapnet finns en stenbock.

Arvid Gustafsson kom från adelsätten Stenbock från Torpa Stenhus. Ungefär 27 kilometer sydväst om Ulricehamn och strax väster om sjön Åsunden ligger den gamla stenborgen Torpa Stenhus. Det är en så kallad enkelhusborg från 1400-talet och den anses - tillsammans med Glimmingehus i Skåne - vara Sveriges bäst bevarade medeltidsborgar.

Någon gång mellan 1504 och 1508 föddes en son till Olof Arvidsson (Stenbock) och Karin Haraldsdotter, Gustaf döptes pojken till Gustaf blev en svensk friherre, riksråd, riksmarsk och lagman i Västergötland och han dog i maj 1571. Här kan tilläggas att marsk är en medeltida dansk och svensk ämbetsmannatitel med karaktär av militärt överbefäl.

Gustav Vasas gifte sig 1536 med Margareta Eriksdotter (Leijonhufvud), det var Gustavs andra hustru. Gustav Olofsson Stenbock på Torpa gifte sig 1531 med Brita Eriksdotter (Leijonhufvud) som var syster till Gustav Vasas hustru Margareta. De som kan den svenska historien vet dock att Gustav Vasa var gift

Ungefär 2,5 mil söder om Ulricehamn ligger den unika medeltidsborgen Torpa Stenhus. Här hämtade Gustav Vasa sin tredje hustru, Katarina, och hennes bror Arvid byggde en sätesgård vid Svartån i Östergötland som han gav namnet Bocksholm.

tre gånger. Margareta dog 1551, och Gustav Vasa valde att hämta den tredje hustrun på Torpa Stenhus. Det sägs att den då sjuttonåriga Katarina Stenbock sprang ut och försökte gömma sig bakom en buske i trädgården när den 56 år gamle Gustav Vasa kom till Torpa Stenhus för att han ville gifta sig med henne. Men bröllop blev det trots allt, datumet var den 22 augusti 1552. Katarina var alltså systerdotter till Margareta, Gustav Vasas andra hustru, och hon var därmed kusin med Gustav Vasas och Margaretas nio barn.

Katarina var det andra barnet till Gustav Olofsson Stenbock och Brita Eriksdotter. Paret får åtminstone elva barn och det sjätte barnet hette Arvid, han föds på Torpa Stenhus den 8 september 1541. Hos riksarkivet på internet kan man läsa om ätten Stenbock och om Arvid Gustafsson Stenbocks bravader i livet.

Till exempel var han på resa genom Danmark till Tyskland, då det nordiska sjuårskriget bröt ut 1563. Liksom andra svenskar i Danmark blev han då fångslad. Efter en tid på Kalundborg på Själland

flyttades Arvid 1565 till Odense på Fyn, och 1566 flyttades han från Nyborg på Fyn till Kalø på Jylland. Det var först på senhösten 1568 som han blev utväxlad mot en dansk som suttit som fånge i Sverige.

År 1570 var Arvid skeppshövitsman under sin sväger Klas Fleming. Tre år senare var Arvid en av de kommissarier som sändes till Livland (ett område i nuvarande Estland och Lettland) för att tillfredsställa krigsfolkets önskan om avlöning, men på vägen dit hamnade han i Åbo och där kom han i gräl med fältmarskalken Ivar Månsson (Stiernkors). Det var under en fest på Åbo slott och riksrådet Ivar Månsson drog kniv men han blev då ihjälstucken av Arvid Gustafsson. Arvid fängslades för dråp men blev så småningom frigiven, kanske till stor del tack vare hans syster änkedrottningen Katarina.

Arvid fick tillsammans med ståthållaren Johan Bielke år 1576 överta befallningen på Vadstena slott och stad. Bielke dog 1578 och då fick Arvid titeln ståthållare, och under Vadstena lades då sex av de

nio häraderna i Östergötland, samt några i Västergötland.

Arvid hade redan på 1570-talet kommit i konflikt med Hertig Karl, senare Karl IX. På hösten 1594 klandrades Arvid av Hertig Karl för att han försökt indriva skatt av fogdarna i Östergötland. Trots att hertig Karl upprepade gånger kallade på Arvid så infann han sig aldrig, och detta föranledde en hetsig skriftväxling mellan de båda.

År 1595 avsattes Arvid från ståthållarämbetet och han begav sig då till kung Sigismund i Polen. På uppmaning av Sigismund återvände Arvid därifrån år 1596, detta tillsammans med sin systerson Erik Brahe och orsaken var att försöka förhandla med hertigen. Hertig Karl mottog de båda med ett temperamentsutbrott och han lär också ha påmint Arvid om att han hade stuckit ihjäl Ivar Månsson...

Våren 1597 begav sig Arvid till Danzig och där levde han åtminstone år 1609. När han dog är osäkert men han är begravd i Mariakyrkan i Gdansk.

Intill Svartån i Ekeby socken, Östergötland, hade ju Arvid Gustafsson Stenbock upp-

fört en gård. Där fanns från början fyra hemman som kallades Flemminge. De två nordligaste av dessa hade Arvid bytt till sig från kronan år 1582 och gjort till sin sätesgård, detta enligt riksarkivets dokument om ätten Stenbock. Arvid lät sin sätesgård heta Bocksholm, där "Bock" kom från Stenbock, och namn med "holm" var på modet. Redan på 1600-talet lär stavningen ha ändrats till Boxholm, orsaken till detta vet ingen säkert. En teori är att prästen i Ekeby i samband med ett besök av Axel Oxenstierna föreslog att stavningen borde ändras från "cks" till "x", alltså för att hedra Oxenstierna.

Den Sigismundvänliga Arvid Gustafsson förlorade sin gård redan 1599 för då drog kronan in alla Arvid Gustafsson Stenbocks egendomar. Bocksholm förlänas den 16-årige estländske adelsmannen Herman Wrangel och sex år senare förlänas säteriet till riksrådet Lindorm Ribbing. Men namnet Boxholm har ju levt kvar. De första manufakturhammarna uppförs intill Svartån 1754 och år 1782 fick Carl Daniel Burén tillstånd att kalla anläggningen för Boxholms Järnbruk.

När järnvägen drogs förbi bruket så fick järnvägsstationen heta Boxholm och det blev också namnet på tätorten som uppstod. Men vem vet, hade inte Arvid Gustafsson Stenbock fått för sig att uppföra gården Bocksholm så kanske bruket och kommunen hetat Flemminge idag...

Som boxholmare kan ju ett besök vid Torpa Stenhus varmt rekommenderas, för där finns ju Boxholms "röter". Den unika borgen ägs idag av Pehr Zethelius och när tiderna är normala så är Torpa Stenhus öppet sommartid och det genomförs guidade visningar varje hel timma. Strax intill finns ett trevligt café och det säljs hantverk. Se också www.torpa-stenhus.se

Text och bild:
KLAS JOHANSSON

Det händer

Evenemangstips
i Boxholms kommun

Många av restriktionerna på grund av covid-19 upphörde den 9/2 men vi rekommenderar att själv kolla upp vad som gäller vid varje enskilt evenemang.

Aldrig mer! Om folk mord

Vi uppmärksammar Förintelsens minnesdag med en miniatyrtställning från Forum för levande historia. Aldrig mer! Om folk mord, berättar om kampen mot folk mord under 1900-talet. Vi visar även Motstånd, porträtt av personer som gjorde motstånd mot naziregimen. Tid: T o m 02-11. Plats: Boxholms bibliotek.

Mässa

Tid: 02-13 och 20, kl 11-12. Plats: Ekeby kyrka.

Gudstjänst

Sockenmöte efter gudstjänsten. Tid: 02-13, kl 17-20. Plats: Birgittastugan, Malexander.

Söndagsturer

Låt Söndagsturerna vara målet för en promenad, eller bara en anledning att komma ut i naturen. Elden tänds kl 10 och berättaren får ordet kl 10.45. I samband med de båda söndagsturerna görs en vandring som är cirka sex kilometer lång för de som önskar röra på sig. Medtag matsäck, ingen avgift. Den gång berättar Kalle Bäck om "Torparlivet i ett helt annat Sverige än idag". Kalle Bäck tar oss med till 1800-talets Sverige och ger oss en levande berättelse om hur livet kunde gestalta sig vid torpen för bara cirka 100 år sen i vårt land. Tid: 02-13, kl 10. Plats: Gärdslätt skattegård, Rinna.

Mässa med enkel frukost

Tid: 02-16 och 23, kl 09-10. Plats: Timmerö kapell.

Afternoon Tea

Langkvintetten med Lille-mor. De har en bred repertoar och spelar allt från Evert Taube till Monika Zetterlund. Tid: 02-26, kl 16-18. Plats: Boxholms församlingshem.

Skridskoåkning för allmänheten

Tid: Dagligen fram till kl 22. Plats: Idrottsplatsen framför simhallen.

Maila ditt evenemang till redaktionen@lanstidningen.se senast fredag veckan innan införande.